

تغییر نام رشته و یا دانشکده

نام و نامگذاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نام بامسمی یعنی اینکه به محض نامیدن، ویژگی‌های مسمّا یعنی آنچه با آن پدیده نامیده می‌شود، تداعی از جمله ویژگی‌هایی که نام باید داشته باشد یکی این است که به عوارض ذاتی پدیده اشاره کند و دومین ویژگی آن است که خوش لهجه باشد تا اقبال عمومی به آن تعلق گیرد.

حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی از این دو منظر تاکنون دارای گرفتاری بوده و هست نه نامی داشته است که واجد ویژگی‌های ذاتی آن باشد و نه اقبال عمومی نسبت به آن وجود داشته است. اما فارغ از این دو ویژگی، رشته کتابداری از فقر تعریف هم رنج می‌برد. به این معنا که نه تعریف مشخصی برای آن تعیین شده و نه وفاق جمعی بر آن صورت گرفته است. حضور فناوری به ویژه فناوری اطلاعاتی به این حوزه روتق و جلانی فوق‌العاده داده است و عدّه‌ای را در درون رشته و یا بیرون آن به خود مشغول کرده است. اینجانب با تعریف جدید خود درباره این رشته و بیان خاستگاه و جایگاه آن شاهد گیرایی و جذابیت خاصی در بین دانشجویان بوده است و خود این امر شاهد بزرگی بر اصالت رشته و جامعیت آن است. با تعریف جدید، نام تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد و بیان کارکرد از طریق تبیین ریشه قوتی فوق‌العاده به این رشته می‌دهد.

نامگذاری و یا تغییر نام بدون توجه به تعریف و کارکرد رشته و یا تبیین خاستگاه، نمی‌تواند به وفاق منجر شود. در این رابطه تلاش‌هایی دانشگاهی و گاه ژورنالیستی صورت گرفته ولی تشّت آراء به قدری بوده که دست‌اندرکاران را با یأس مواجه نموده است. به گونه‌ای که هر از گاهی که بحث تغییر نام مطرح می‌شود ضمن ابراز خوشحالی و یا دلمشغولی از جانب عدّه‌ای، برخی را از روی نومیدی وادار می‌کند که بگویند این بحث اگرچه شیرین است و مطلوب عدّه زیادی؛ ولی موجی است که هر از گاهی توسط جمعی مطرح می‌شود. پرسش

اساسی در این مورد این است که آیا بحث تغییر نام بحثی ژورنالیستی است و با سر و صدا و تبلیغات باید توأم باشد یا توسط جمعی خبره و علاقمند و دلسوز و به دور از هیاهوهای جاری باید صورت گیرد تا با داشتن پایه و مایه و استدلال منطقی برای نه همیشه بلکه مدتی طولانی ثابت بماند.

اگر تعریف حوزه روشن و دقیق بیان شود و مورد قبول قرار گیرد آنگاه سؤال دیگری که مطرح می‌شود این است که آیا بحث بر روی تغییر نام رشته است و یا تغییر نام حوزه بزرگ‌تری که کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز به عنوان شاخه و جزئی از آن باید مطرح باشد.

واقعیت این است که اگر تعریف کتابداری و اطلاع‌رسانی و دامنه حضور و نفوذ آن محدود به کتابخانه باشد و متولیان آن بخواهند که آن در حد یک رشته باقی بماند، به نظر نمی‌رسد تغییر نام آن گره‌ای را بگشاید و تا منتظر باشیم که بتواند از کیان آن حمایت و حفاظت کند. به عبارت دیگر، اگر قرار باشد کتابداری را فقط محدود به کتابخانه بدانیم و تعریف آن را از خود کتابخانه اخذ کنیم و وظائف معمولی و حداقلی را برای آن در نظر بگیریم، ضرورت تغییر نام توجیه ندارد.

سؤال جدی در این باره این است که باید مشخص شود وقتی بحث تغییر نام مطرح می‌شود ما از رشته‌ای سخن می‌گوئیم که در حد یک گروهی که در دانشکده‌ای چون علوم تربیتی، ادبیات، هنر، تاریخ و امثال آن قرار دارد و یا از حوزه وسیعی سخن می‌گوئیم که خود در قالب دانشکده می‌تواند گروه‌هایی را درون خود داشته باشد؟ این امر که به اصطلاح آن را تنقیح مناط می‌گویند به این معنا است که باید بدانیم از چه بحث می‌کنیم و درباره چه سخن می‌گوئیم. همه می‌دانند که در کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری چندین رشته با نام‌های علم‌سنجی، مطالعات آرشیوی، سازماندهی نسخ خطی و دانشنامه‌نویسی تصویب شده و یا در حال تصویب است. از طرف دیگر در دانشگاه تهران، دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی به تصویب رسیده و مشغول

به کار است. آیا تغییر نام بر روی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی با چهار گرایش می‌خواهد انجام شود؟ در این صورت تکلیف رشته‌های تصویب شده چیست؟ آیا علم‌سنجی، آرشیو، نسخ خطی و دانشنامه‌نگاری با همین تفاوت نام و محتوا می‌خواهند در کنار کتابداری و اطلاع‌رسانی و با هر تغییر نامی به حیات خود ادامه دهند و یا برعکس ما باید بدنبال تعیین نام برای حوزه گسترده و وسیعی باشیم که با داشتن مفهوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بتواند چتر حمایتی خود را بر سر این رشته‌های متنوع بگستراند و آن‌ها را زیر پوشش قرار دهد تا نقطه اتکایی به وجود آورد تا همه رشته‌های فوق‌الذکر و آن‌هایی که بعداً به وجود می‌آیند را تجمیع کند.

آنچه من به آن اعتقاد دارم این است که برای مورد اول تلاش، کم‌فایده است و اگر چنانچه به وفاقی هم دست پیدا کنیم، نتیجه‌ای زیادی را عاید نخواهد کرد ولی اگر به امر دوّم توجه کنیم، کاری است شایسته و توجیه پذیر تصویب رشته‌هایی است که در کمیته برنامه‌ریزی وزارت عتف تصویب شده و یا می‌شود و بیانگر تلاش‌های صورت گرفته برای ایجاد دانشکده در دانشگاه تهران و احیاناً دانشگاه‌های دیگری که بعداً ممکن است به آن اقدام کنند باشد.

بنابراین، با مقالائی که در مورد تغییر نام نوشته‌ام و وظیفه و کارکرد رشته را بیان داشته‌ام و نام‌هایی را هم چون "علوم بازیابی و اشاعه اطلاعات" مطرح کرده‌ام، امّا به لحاظ رسیدن به وفاق و به منظور خوش‌آهنگ بودن نام و اینکه بتواند حوزه‌های مختلف و مرتبط با مفهوم وسیع کتابداری و اطلاع‌رسانی را پوشاند، از دو کلمه بازیابی و اشاعه صرف‌نظر می‌کنم و آن را به علوم اطلاعات و نه علم اطلاعات تغییر می‌دهم. دلالتی که برای این تغییر دارم عبارتند از:

۱. در بسیاری از موارد کتابداری را با علم اطلاعات مترادف و آن را دو حوزه می‌دانستند که به نوعی باید در کنار هم باشند. اما هر چه باشد حکایت از دو حوزه دارد که باید با توجیهاتی در کنار هم قرار گیرند زیرا که دلایل خیلی قوی نیست. اما اگر علوم اطلاعات بنامیم که در برخی از دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه

پیتزبورگ همین نام را انتخاب نموده و در آن مدرسه‌ای به نام مدرسه علوم اطلاعات دایر است می‌تواند وافی به مقصود باشد.

وقتی از خانواده بزرگ کتابداری و اطلاع رسانی سخن می‌گوییم منظور این نیست که علمی چند زیر عنوان واحدی جمع شوند. به نظر می‌رسد واژه علوم اطلاعات می‌تواند علمی مختلفی چون علم اقتصاد اطلاعات، علم مدیریت اطلاعات، (از جمله کتابخانه‌ها)، علم فناوری اطلاعات، علم سازماندهی اطلاعات، علم مشاوره اطلاعات، علم بازیابی اطلاعات، علم حفاظت و امنیت اطلاعات، از جمله میراث مکتوب چون نسخ خطی و آرشیو، علم تحلیل اطلاعات، علم تاریخ و فلسفه اطلاعات، و مانند آن را پوشش می‌دهد. بدین معنا که هر یک از علوم فوق حول محور اطلاعات می‌تواند جمع شود. البته با آنکه معتقدم کار کتابداری و اطلاع رسانی بالاصاله بر روی اطلاعات نیست ولی جنبه‌های مختلف اطلاعات که ناظر بر دستیابی، دسترسی، بازیابی، صحیح، دقیق با توجه به رویکردهای مختلف مدیریتی، اقتصادی، روانشناختی، اجتماعی، و فرهنگی اطلاعات است را می‌باید پوشش دهد و عنوان علوم اطلاعات به مقدار زیادی جوابگو است.

۳. قبلاً بحث بر روی علوم و فناوری اطلاعات بود و من خود متقاعد شده بودم که این نام می‌تواند پاسخگو باشد اما به دلیل آنکه عده‌ای در دانشکده فنی خود را متولی فناوری می‌دانند بخاطر احتراز از برخورد از آن صرف نظر شد. گرچه به قول برخی از صاحب‌نظران فناوری اطلاعات در دانشکده فنی قاعدتاً باید با کامپیوتر همراه باشد و در دانشگاه‌های خارجی نیز اغلب کامپیوتر و فناوری اطلاعات گفته می‌شود.

۴. برای کسانی که معتقد هستند که کتابداری نباید نادیده گرفته شود، با حفظ کتابداری و اطلاع رسانی به عنوان یک رشته در زیر عنوان علوم اطلاعات این مقصود حاصل می‌شود. زیرا در کتابداری و علوم مربوط به کتابخانه‌ها مگر غیر

از این است که یا مرتبط با سازماندهی یا بازیابی، اشاعه، مدیریت و بهره‌وری و مانند آن است که همه این‌ها می‌تواند. زیر چتر علوم اطلاعات جای گیرد.

۵. در پژوهشی‌هایی که اخیراً انجام شده است نیز این مسئله مورد تأیید قرار گرفته است. تحقیق خانم برمر و اینجانب حکایت از این دارد که هم محققان خارجی و هم متخصصان داخلی با نام کتابداری و اطلاع‌رسانی برای رشته کتابداری موافق هستند و تحقیق آقای علیمحمدی هم به این نتیجه رسیده است که علوم اطلاعات از بین نام‌های گوناگون برای خانواده بزرگ کتابداری و اطلاع‌رسانی متناسب‌تر است.